

tiæ; et ideo non videntur propriis expensis obligari ad alendum socium, cum quo possint divinum officium dicere. Si tamen sine sumptibus possent illum habere per modum amicabilis societatis, non videntur excusari.

16. *Cæcus clericus non tenetur propter defectum memoriae cum socio dicere suos, et audire alienos versus; secus de beneficiato, qui culpabiliter abest a choro.* — Sed quid si cæcus nihil possit memoria dicere, nec sine socio, nec cum illo, numquid tenebitur ita dicere cum socio alternatim, ut non tantum audiat illum omnia dicentem, sed etiam cum illo simul dicat saltem versus ad se pertinentes? Quod enim hic modus sufficiens sit in omni rigore ad impletandam hujus præcepti obligationem, per se notum est: est item hic modus facilis, et non addit grave onus, præter curam habendi socium, qui velit illud onus portare. Sed de hoc punto nihil invenio ab auctoribus dictum, unde videntur non agnoscere talem obligationem. Nam qui absolute dicunt cæcum excusari, maxime id affirmabunt, quando nullo modo potest uti memoria ad recitandum, et fortasse nil aliud intendunt. Qui vero solum in casu memorie illam obligationem impoñunt, quasi per modum exceptionis, consequenter videntur firmare regulam in contrarium extra illum casum. Ego igitur consulrem quidem recitare illo modo, sed nihilominus censeo obligationem non esse imponendam, quia est diligentia extraordinaria, et de se satis onerosa, ad quam non videtur obligare generale præceptum. Solum in beneficiato, qui tenetur in choro assistere officio, et dicere prout potest, habere potest hoc dubium, quando a choro abest. Verumtamen si absentia sit, vel pro illis mensibus in quibus non tenetur adesse, vel sit ex legitima excusatione, tunc non magis ille obligabitur ad postea recitandum illo modo, quam alii clerci, quia tunc ex vi beneficij non inducitur peculiaris obligatio. Si autem absentia sit, et in tempore obligationis, et sine legitimo impedimento, non video quomodo possit excusari a culpa gravi, si neque in choro, neque extra chororum dicat officium, saltem illo modo, si aliter dicere non potest. Imo qui illo modo non posset extra chororum dicere, peccaret gravior omittendo chorum, quia non implet obligationem suam, absque legitimo impedimento, ut supponitur.

17. *Cæcus simul surdus solum memoriter tenetur recitare; quid si solum sit surdus?* — Simile dubium potest tractari de surdo, sed in

illo brevius expediri potest. Nam si simul est surdus et cæcus, clarum est non teneri ad recitandum, nisi quantum memoria juvare potest, juxta modum supra declaratum, quia ille non potest auxilio socii uti, ut per se notum est. Si autem sit tantum surdus, et non cæcus, cum possit legere, per se potest solus officium dicere, ac subinde tenebitur, quia tunc surditas nullam affert excusationis causam, sive ille se ipsum dicentem audiat (quod fortasse ita semper contingit), sive non audiat, quia satis est ut possit mente attendere, et cognoscere quid dicat, et an recte dicat. Nam præceptum per se non obligat ad audiendum, sed ad dicendum. Quod si talis persona aliunde sit legitimate impedita, nec sola dicere possit, nec tenetur dicere cum socio in hoc casu, quia cum surdus non possit socium audire, ineptus omnino est ad recitandum cum illo; tum quia necessario omittit totam illam partem, quam alius profert, et ipse non audit, et consequenter non recitat verum canonicum officium, neque aliquam ejus horam; tum etiam quia non potest illi commode respondere, nisi vel per conjecturam, vel diligentem observationem motus labiorum alterius, quæ sollicitudo nimia est, et ad illam præceptum non obligat, nec videtur posse moraliter fieri cum debita decentia et decoro. Imo, licet clericus non sit omnino surdus, sed ita surdaster, ut non possit audire sine magna vociferatione alterius, non est obligandus ad recitandum cum socio, etiamsi aliqui non possit solus recitare; quia illud fieri non potest sine magno gravamine socii; haec autem humana præcepta non obligant cum tanto onere, praesertim in his quæ accidentaria sunt, et quæ raro accidunt.

18. *Surdus non excusat ab assistentia chori, quamvis cæcus, si habet beneficium.* — Præterea potest de surdo interrogari, an excusatetur ab assistentia seu residentia chori, quando ratione præbendæ ad illum tenetur. Si autem considerentur quæ in superioribus dicta sunt, facile respondebitur non esse hanc sufficientem excusationem, quia tale beneficium principaliter obligat ad assistentiam, et hanc optime potest exhibere surdus, non solum si videat, quod est per se manifestum, sed etiamsi sit cæcus; quod autem non possit percipere sensibus, quæ dicuntur et aguntur, per accidens est. Item quia, ut saepè diximus, qui non potest solvere totum quod debet, saltem debet exhibere quod potest; hoc autem facit hujusmodi beneficiarius honorando

actionem illam præsentia sua, et concurrendo ad orationem cum reliquis sociis, eo modo quo potest.

19. *Egritudo, si est magna, excusat a recitando; si vero mediocris, standum judicio medici.* — Tandem pertinet ad hoc caput excusationis ægritudo corporis, quæ talis sit, ut hominem impedit, ne absque gravi salutis suæ detimento, aut sine nimio dolore, aut vexatione corporis possit pensum horarum persolvere. Hæc excusatio communis est aliis præceptis humanis, ut de Missa et de jejunio constat, habetque in hoc præcepto eamdem rationem, et ita in hoc conveniunt Doctores. Sumiturque ex c. Clericus victimum, d. 91, ibi: *Absque corpuculi sui inæqualitate, et ex c. Ad audientiam, de Cleric. non resident.*; quia vero non omnis corporis imbecillitas, aut integræ valetudinis defectus sufficiens est ad hanc excusationem, ideo in modo ferendi judicium de quantitate, vel qualitate morbi sufficientis ad hanc excusationem solet esse nonnulla difficultas. Breviter tamen dicendum est, quando ægritudo vel ita levis est, ut non impedit alias ordinarias actiones capitis et linguæ, neque per illas notabiliter augeatur, tunc non excusare, quia illa non potest dici moralis, nec rationabilis impotentia; hujusmodi esse solet moderatus dolor stomachi, vel alterius partis, et ipsius etiam capitum, et similia. Quando vero ægritudo est gravis, tunc non est dubium de excusatione, etiam absque judicio medici, quia de re ipsa satis constat, nam judicium medici desiderari potest propter incertitudinem, ut jam dicam. Quando autem res est dubia, ait Navar. in Manuali, c. 23, n. 100, et de Orat. c. 11, n. 3, ex communis sententia, consulendum esse medicum, et illius judicio standum, non quia ipse possit tollere vel minuere obligationem, nullam enim jurisdictionem habet, sed quia ratione officii, et peritiæ in arte, hoc judicium ad illum spectat, neque habent homines aliam regulam qua possint in simili dubio gubernari. Neque lex humana obligat ad summam diligentiam adhibendam, et ideo satis est unum consulere medicum, qui bona fide, pius et probus, ac peritus in sua arte existimetur.

20. *Si medicus absolute judicet morbum excusare a recitando, parentum simpliciter est; si vero sit dubius, consulendum Prælatus, maxime inter religiosos.* — Addunt vero aliqui consulendum etiam esse Prælatum, et ejus assensum postulandum. Quod indicat Soto, l. 10

de Just., q. 3, art. 3; verumtamen si medicus non manet dubius, sed judicium profert de excusatione, consensus prælati non potest illam augere, et licet posset, non tenetur quis omnem certitudinem querere, ut dixi; neque etiam est necessarius actus prælati propter jurisdictionem, quia nulla relaxatio necessaria est, ubi de causa excusante constat. At vero si medicus etiam dubius eset, tunc potest conferre prælati consensus, et ita tunc requiri et sufficere affirmant Graffis, lib. 2, c. 53, n. 2; et Azor, lib. 10, c. 23, in principio. Quod necessarium tunc est non propter solum judicium, seu certitudinem, sed propter usum jurisdictionis; videtur enim posse saltem in casu dubii aliquid condonare per modum dispensationis, seu relaxationis. Atque hoc maxime locum habet in religiosis, quia et facile possunt adire suum prælatum, et per privilegia habere solent circa hoc maiorem aliquam potestatem; ideoque in simili dubio nullo modo debent sine consensu prælati excusari, nisi fortasse occasio urgeat et impedimentum interveniat ad consulendum prælatum, nam tunc poterunt uti remedio statim dicendo. Pro secularibus vero verum est, habere Episcopum ex vi sui munieris illam potestatem, quia moraliter est necessaria ad conveniens regimen, et quidquid ejusmodi est, intelligitur eis concessum, si non est prohibitum; hoc autem prohibitum eis non est, ut constat, unde etiam in præceptis jejuniorum et Missæ, censentur habere similem potestatem. Difficile autem est obligare omnes clericos in hujusmodi eventu, ut licentiam petant ab Episcopo. Id enim possunt facere familiares ejus, non vero omnes clericis ejusdem civitatis, nedum totius diœcesis. Dices: consulatur tunc parochus, vel quicunque alius pastor, cui proxime incumbit spiritualis cura talium personarum. Sed hoc nihil conferre videtur, quia isti non habent propriam jurisdictionem in hoc exteriori foro, nec sunt prælati.

21. *Si prælatus conveniri non possit, et dubium practice deponatur, excusatitur a recitando ægratus semel vel iterum, nam necessaria est licentia.* — Dico ergo in hoc dubio, quando non potest prælatus aut Episcopus conveniri, regulariter tutiorem partem sequendam esse, recitando, etiamsi sit cum aliquo onere, vel periculo dispendii, quod non poterit esse multum grave, quando res tam dubia est. Dico autem regulariter, quia si dubium possit practice deponi, tunc excusatio potest

esse sufficienter tuta. Poterit autem sic deponi, quando vel dubium non est aequale, sed plura sunt, quae favent excusationi, vel non est tam purum dubium, quin admittat probabile iudicium, quod illa causa sit sufficiens ad excusandum. Atque hoc solum habet locum, quando licentia solum est pro uno vel altero die; nam si excusatio futura fuissest diurna, omnino esset indulgentia praefati postulanda, si fieri posset. Et juxta haec ferendum est iudicium de casu, in quo simile dubium occurrit, et neque medicus, neque praefatus conveniri potest; tunc enim prudenti arbitrio utendum est, et si bona fide procedatur, deponendus serupulus. Semper tamen in favorem praecepti inclinandum est. Neque hic allegari potest axioma illud, quod in dubiis melior est conditio possidentis; nam hic non est dubium de praecepto, sed de excusatione, et ideo sicut possidet haec persona jus tuendi salutem suam, ita Ecclesia seu praefatus possidet jus exigendi observantiam praecepti sui, et hoc jus gravius est, et magis respiciens communione bonum, ideoque, ceteris paribus, praefendum est.

22. *Dubitatur an qui non potest dicere totum officium teneatur dicere partem, si possit.*

— *Prima sententia negans.* — *Probatur primo.* — Sed quid si causa judicetur sufficiens ad excusationem unius partis officii, et non totius? Item si impedit pro quadam parte diei, verbi gratia, pro tempore meridiano, et non ante prandium, vel pro tempore quo febris quartana, vel tertiana molestat, non vero pro alio in quo liberum hominem relinquit? Ad primum, videri posset, eum qui non potest dicere totum officium, eo ipso excusari a qualibet parte, etiamsi illam posset congrue dicere. Primo, quia hoc est unum praeceptum, et illa recitatio omnium horarum est una actio moralis, quae, si non potest integrare fieri, non praecepitur mutilata et imperfecta; sicut qui non potest jejunare toto die, non obligatur jejunare usque ad prandium, licet posset; et qui non potest abstinere a carnisbus, non tenetur abstinere a cena; et qui non potest audire totam Missam, non obligatur partem audire. Item, quia alias non posset ferri iudicium moraliter certum de hac excusatione; quis enim, nisi gravissime aegrotet, non possit Primam aut Completorium sine magno incommodo dicere; nunquam ergo aut raro contingere integra excusatio. Item qui convalescit ex infirmitate, non deberet spectare tempus in quo posset totum officium

dicere, sed inchoare, quamprimum potest, aliquam partem recitare, quod profecto usitatum non est.

23. *Secunda sententia affirmans, et probatur.* — In contrarium vero est, quia licet totum officium unius diei sit integra materia hujus praecepti, nihilominus constat ex horis distinctis, quarum singulæ per se continent integrum quamdam orationem, et possunt separatim ab aliis dici; in quo est magna differentia inter hoc præceptum, et præceptum jejunii, vel Missæ; ergo qui aliquas ex horis potest dicere, tenebitur illas dicere, etiamsi non possit omnes. Probatur consequentia, tum quia hoc præceptum ita obligat ad omnes horas, ut obliget ad singulas; tum etiam ex illo principio, quod qui non potest solvere totum quod debet, debet solvere quod potest, quando illud est separabile a reliquis, et sine incommodo solvi potest. Unde supra dicebamus cum communi sententia, eum, qui in meridie subdiaconatum suscipit, obligari ad sequentes horas illius diei, licet non dixerit, neque teneatur dicere præcedentes horas; ergo convenientissime recitatur pars hujus officii sine toto; ergo si præceptum potest ex parte impleri, faciendum est.

24. *Navarrus secundam sententiam amplectitur, peculiaris tamen illius distinctio improbat multos exemplis.* — Propter haec, et alia argumenta, Navar., c. 41, de Orat., n. 6 et sequentibus, absolute sequitur hanc posteriorem partem. Ut autem solvat difficultates in contrarium insinuatas, quadam distinctione utitur. Aut enim is, qui non potest dicere, omnes septem horas, potest dicere majorem partem earum, et tunc tenetur eam dicere propter rationes proxime factas. Si vero maiorem partem dicere non potest, consequenter ab omnibus excusatnr, tum quia regulariter major pars trahit ad se minorem, tum etiam quia non ocurrat melius prudens arbitrium, cum non debeamus obligare omnes ad dicendum quamcumque partem, quam dicere possunt, etiamsi minima sit. Et hoc arbitrium sequitur Azor supra, q. 4; sed imprimis non est adæquata responsio. Nam possunt esse partes moraliter aequales, de quibus dici non potest unam alteram ad se trahere; cessat ergo ibi ratio illius arbitrii. Ut, verbi gratia, Matutinum solum cum Laudibus videtur esse dimidia pars divini officii, et ex omnibus aliis horis moraliter altera pars conficitur; potest autem contingere ut aliquis non possit dicere Matutinum, et alias horas commodè di-

cere possit; cur ergo non tenebitur illas dicere? Praeterea non satisfacit generaliter dicta responsio, nam haec quæstio non solum locum habet in impedimentoo infirmitatis, sed etiam in impedimentoo occupationis, vel ob defectum Breviarii, et similia. Qui autem tota die et nocte ita fuit legitime occupatus, ut nullam horam diei dicere potuerit, si in fine noctis potest saltem Completorium recitare, cur non obligabitur? Vel si is, qui Breviarium non habet, tantum scit memoria Primam et Completorium, cur non tenebitur illas horas dicere, etiamsi minorem partem officii contineant? Item interdum tenetur quis dicere solam unam partem officii, licet sit minor alia, ad quam non fuit obligatus, ut patet in illo casu de eo, qui ordinatur circa vesperam; tenetur enim saltem Vesperam et Completorium dicere, licet ad alias horas non obligetur; ergo qui per se tenebatur ad omnes, et fit impotens ad quinque etiam ex majoribus, manet obligatus ad dicendas duas, quamvis illæ sint minor pars officii.

25. *Navarri fundamentum una ex parte corrut.* — *Improbatur ratione.* — Denique illa maxima, quod major pars trahit ad se minorem, non videtur hic commode applicari, nam illud principium videtur intelligendum, vel quando partes debent concurrere ad unum actum, ut in electionibus, nominationibus, etc., in quibus casibus loquuntur jura, quæ Navarrus adducit; vel intelligi potest quando una pars impedit aliam, nam solet major pars vincere. At vero in præsenti una pars non impedit aliam, neque unam concurrere necesse est ad recitationem alterius. Deinde neque exempla quæ afferuntur, rem declarant; unum est, quod qui tenetur ire Romam, non tenetur ad iter inchoandum, si non potest illuc pervenire. Sed hoc non est ad rem, quia etiamsi quis posset majorem partem itineris, vel fere totum confidere, si certus esset non posse ingredi Romam, ad nihil tenetur. Et ratio est, quia iter non est pars illius præcepti, sed via, quæ solum propter terminum præcipitur. Magis accommodatum exemplum esset, si quis haberet votum eundi Romam, et ibi visitandi septem ecclesias; nam, licet certo sciatur, perveniendo Romam, fore impediendum ne visitet omnes, sed ad summum duas, vel tres, nihilominus tenebitur ire, ut saltem ex parte impleat votum, licet pars illa minor sit. Exemplum etiam de Missa jam diximus esse dissimile. Et idem est de præcepto jejunii quoad hoc, quod abstinentia a carnisbus est

quasi fundamentum illius præcepti, et ideo sublatu illo totum aufertur. At vero e contrario retorqueri potest argumentum, nam qui potest sepius comedere in die jejunii ob necessitatem, non ideo potest carnes comedere, sed tenetur observare præceptum quoad illam partem.

26. *Navarri sententia in meliorem sensum trahitur.* — Aliter igitur distinguendum occurrat, aliud esse comparare singulas horas canonicas ad partes ex quibus constant, aliud vero comparare omnes septem horas ad totum officium unius diei, quod est veluti adæqua materia, vel actus hujus præcepti. Si primam comparisonem faciamus, recte dicitur neminem obligari ad dicendam aliquam horam, qui non possit saltem majorem ejus partem dicere, quia unaquæque hora præcipitur, ut quædam actio perfecta; et ideo si non possit ita fieri, ut nomen illud mereatur, non nascitur obligatio dicendi illam. Minor autem pars Primæ, verbi gratia (et sic de aliis), non potest dici Prima, imo neque dimidia pars, sed oportet ut saltem præcipua, et quasi substantiales ejus partes dicantur; quocirca etiamsi in singulis horis posset quis dicere alias partes minimas, si nullam earum potest majori ex parte dicere, nihil profecto dicere tenetur, etiamsi omnes illæ particulæ simul sumptæ bonam aliquam partem totius divini officii confidere videantur. Quia non possunt per modum unius horæ, nec per modum canonici officii recitari. Si ergo in hoc sensu locutus est Navarrus, verum est ejus arbitrium, neque contra hunc sensum procedunt objectiones factæ, ut constat.

27. *Statuitur debere ægrotum recitare partem integrum si moraliter potest, id tamen non esse nimis religiose observandum.* — At vero juxta alteram comparisonem non censeo esse veram generalem regulam negativam pro omnibus casibus et impedimentis, videlicet, ut qui non potest dicere tot horas, ut contineant saltem majorem partem totius officii, nullam dicere teneatur. Non est enim similis ratio, quia unaquæque hora (ut dicebam) est per se quoddam totum, quod per modum canonici officii convenienter dicitur. Et aliunde exempla et rationes adductæ videntur mihi oppositum convincere in multis casibus. In casu autem infirmitatis, de quo tractatur, non censeo esse hanc excusationem vel licentiam tam scrupulose restringendam, ut quicumque in infirmitate dicere possit unam vel alteram horam sine gravi incommodo, ad illam di-

cendam obligetur. Nam hoc esset nimis onerosum, et præter suavitatem legis humanæ, et præter consuetudinem, quæ est optima legum interpres : et ideo respiciendum censeo ad modum infirmitatis impeditis recitationem ; nam si peculiariter impedit aliquam horam propter difficultatem in ea dicenda, ut, verbi gratia, in Matutino, propter debilitatem visus et capitis, et illa difficultas in aliis horis non sentitur, sed commode dici possunt, non video legitimam excusationem quoad tales horas, sive illæ sint plures, sive pauciores. At vero si infirmitas impedit indefinite divinum officium, ut est febris gravis, vel aliquid simile, tunc non censeo esse scrupulose inquirendum, an possit infirmus unam vel alteram horam dicere, quia excusatio illa ex se indefinita æquivalet universali; ita enim, ut dixi, consuetudo hanc legem interpretatur, et fortasse ratio est, quia est valde difficile in hujusmodi occasionibus attingere punctum in judicando quid possit homo dicere, vel non dicere sine gravi incommodo, et ideo satis esse creditur, quod officium ipsum dici non possit sine notabili incommodo.

28. *Tenetur clericus quartana diurna vel levi tertiana laborans recitare, idque anticipando vel postponendo si necesse sit, dummodo non noceat notabiliter.* — Et hinc constat, quando infirmitas talis est, ut non impedit totum diei tempus, sed paucas horas, ut solet esse quartana diurna, aut levissima tertiana febris, tunc non omnino excusare, quominus in tempore habili dicantur horæ, quæ commode diei possunt, ut bene docet Navar., d. c. 11, n. 3, et sequitur Aragon., d. art. 12, versus finem. Statim vero suboritur dubitatio supra insinuata, an teneatur quis in eo casu postponere vel anteponere horas intra eundem diem, quando ægritudo impedit, vel impedire prævidetur tempore legitimo. Possentque in utramque partem conjecturæ adduci; præsertim vero movere potest in partem negantem, quia posse anteponere vel postponere est veluti quoddam privilegium, quo nemo uti cogitur. Nihilominus veram censeo partem affirmantem, quia totum tempus diei est tempus simpliciter legitimus, et sufficiens ad substantiam hujus præcepti impletandam, et ideo si una pars diei est impedita, debet dici in alia, quæcumque sit illa. Hoc autem intelligendum est, dummodo vel anteposito horarum noctura non sit futuræ febris accessioni, quæ speratur, vel postpositio, et concursus omnium horarum in unum tem-

pus sit nimis gravis, præsertim post præcedentem malam corporis dispositionem, nam hæc jam sunt quasi nova impedimenta : nos autem loquimur quando commode, et sine speciali præjudicio ægritudinis, in illa parte diei potest dici canonicum officium. De antepositione autem vel postpositione extra legitimum tempus diei naturalis non oportet movere quæstionem, cum certum sit præceptum non obligare pro his temporibus. Si enim, qui peccando omisit hodie dicere officium, non tenetur crastina die illud dicere, multo minus tenebitur qui ob legitimam excusationem illud non dixit. Eadem ratio est de antepositione, maxime quod illa, etiamsi fiat, non potest tollere obligationem sequentis diei. Unde si casu accideret, ut in die sequente cessaret impedimentum, cessaret etiam excusatio, non obstante quacumque anticipata recitatione; ergo ad hunc effectum utilis non est, nedum necessaria.

29. *Nemo tenetur pro officio canonico in recompensationem dicere aliquam orationem mentalem, seu vocalem, nec si dicat satisfacit, quidquid dicat.* — Dubitat ulterius Navar.,

in

d. c.

11,

n.

19,

an

qui

propter

ægritudinem

excusatur a recitatione horarum, te-

neatur aliquid aliud loco illarum dicere. Et respondet de jure humano non teneri, de jure autem divino naturali teneri ad aliquam recompensationem faciendam, quamvis non audiat imponere obligationem sub peccato mortali. Sed prior pars sola vera et certa est, quia nullum est jus specialiter hoc onus imponens, et ex jure communi lex, quæ obligat ad determinatum opus, si impleri non potest, non inducit obligationem alterius operis vel recompensationis; ut si quis excusatur a jejunio, non obligatur ad eleemosynam faciendam, vel aliquid simile. In altera vero parte videtur idem sensisse Palud., in 4, d. 12, q. 6, § ultimo, post omnia argumenta, dum de infirmitate, qui excusatur, ait: *Roget tamen Deum mentaliter horarum loco, et hoc sufficiet*: sed hoc totum est consilium; proprium enim præceptum juris divini in hac parte nullum est, ut recte dixit Sylvester, verb. *Hora*, q. 4. Tum quia supra visum est, secluso præcepto ecclesiastico, nullam esse obligationem juris divini in clericis de peculiari aliqua oratione facienda; tum maxime quia, etiamsi esset tale præceptum divinum, non obligaret pro singulis diebus, vel temporibus; esset enim affirmativum, quod non obligat pro semper, sed pro tempore necessitatis, et ideo non oportet ut

obliget tempore infirmitatis. Et eadem doctrina potest ad cætera impedimenta applicari. Et ideo non probo quod dixit Ang., verb. *Hora*, n. 9, cæcum, vel carentem libro, excusari, dummodo suppleat per psalmos, vel Pater noster, et hujusmodi: nam hoc supplementum necessarium non est, quando non est per recitationem alicujus horæ canonice, vel memoriter, vel cum socio, modo superius explicato.

30. *Metus mortis per se excusat; si tamen in injuriam religionis cedat, nequaquam, et ita tenebitur recitare.* — Tandem ad hanc excusationem reduci potest metus mortis, de quo dubitari potest an excusare possit a recitatione officii conjungi, nec concedat liberum tempus ad illud recitandum. Hanc ponunt Sylvest., Navar., et omnes, similemque posuimus de præcepto Missæ, d. disp. 88, sess. 6, § Quartum et Quintum, et eodem fere modo explicanda hic est. Oportet ergo imprimitis ut actio sit honesta, nam turpis non potest esse necessaria. Deinde cum non omnis actio honesta necessaria sit, non satis est quod actio sit de se bona et optima, nisi sit ita necessaria, ut præcepti necessitatem superare prudenter judicetur. Unde errant valde qui putant, propter contemplationem etiam altissimam posse divinum officium omitti, quia melior est obedientia quam victimæ, et contemplatio illa non est opus necessarium, opus autem præcepti necessarium est.

33. *Necessitas actionis vel est justitiæ, vel charitatis; si est permanens, stare nequit cum ordinibus; si transiens, et stat et dispensat.* — Duplex ergo potest esse necessitas actionis impeditis officiis: una est justitiæ, et altera charitatis. Prior est, si quis ex officio teneatus legere, vel concionari, et non possit id convenienter agere, si in recitatione occupetur. In quo advertendum est, an officium regulariter vel frequenter secum afferat talem occupationem, et tunc est signum, illud non esse officium accommodatum clerico, religioso, aut beneficiario, et ideo qui voluntarie tale accipit officium, non potest excusari, quia non necessitate, sed voluntate impeditur. Debet ergo vel relinquere beneficium, vel officium quo sic impeditur, vel dispensationem obtinere. Quod adeo verum censeo, ut licet officium non sit alienum a sacerdote, vel religioso, ut est docendi, vel concionandi, si tamen propter incapacitatem personæ non possit recitare ut illi officio satisfaciat, non posse illud acceptare, et propter illud recitationem omittere inconsulto Prælato, qui cum illo possit dispensare, quia jam illa non esset necessitas, sed voluntas (quod semper intelligo), seclusa speciali causa charitatis, de qua

mus dicere esse intrinsece malum cedere tali timori, et propter illum officium omittere, sed in particulari sunt circumstantiae prudenter observandæ, et omnino cavendum ne sequatur scandalum, vel catholicæ religionis contemptus.

32. *Quarta excusatio a recitando est aliqua actio, quæ debet esse honesta et necessaria.* — Quarta excusatio principalis est necessitas alicujus actionis, quæ nec possit simul cum recitatione officii conjungi, nec concedat liberum tempus ad illud recitandum. Hanc ponunt Sylvest., Navar., et omnes, similemque posuimus de præcepto Missæ, d. disp. 88, sess. 6, § Quartum et Quintum, et eodem fere modo explicanda hic est. Oportet ergo imprimitis ut actio sit honesta, nam turpis non potest esse necessaria. Deinde cum non omnis actio honesta necessaria sit, non satis est quod actio sit de se bona et optima, nisi sit ita necessaria, ut præcepti necessitatem superare prudenter judicetur. Unde errant valde qui putant, propter contemplationem etiam altissimam posse divinum officium omitti, quia melior est obedientia quam victimæ, et contemplatio illa non est opus necessarium, opus autem præcepti necessarium est.

31. *Metus internus excusat, externus et ab alio directe immissus sœpe non.* — Distingui ergo potest duplex metus: unus, directe et expresse incussus ad hunc finem compellendi clericum, ne recitet; alius non ita immissus, sed quia ab ipso homine merito concepit ex infidelitate vel malitia eorum inter quos versatur, vel ex aliis occurrentibus circumstantiis. Quando metus concepitur hoc posteriori modo semper excusat (suppono enim esse et verum et gravem), quia tunc omissione recitandi neque est contra confessionem fidei, cum tunc non postuletur, nec vergit in injuriam religionis, cum nullo modo cedat in contemptum ejus, imo de se sit occulta, et aliis ignota. Quando vero metus priori modo, directe scilicet, inicitur, ad hunc effectum retrahendi ministrum Dei a debito cultu ejus, major potest esse obligatio cavendi scandalum, et relinquendi officium proprium, propter metum. Verumtamen quia ibi non exigitur actio positiva veræ religioni contraria, sed solum carentia actionis, quæ per se et intrinsece non habet hanc contrarietatem, ideo non possu-